

Obecná čeština

OBECNÁ ČEŠTINA JAKO INTERDIALEKTOVÝ (NADNÁŘEČNÍ) ÚTVAR

- útvar národního jazyka **interdialektového typu**
- má **původ ve středočeském interdialektu**, nese hlavní hláskové a tvaroslovné znaky středočeské nářeční skupiny
- je územně více rozšířen než interdialekt (**přesahuje rámec oblastí středních Čech**, nezasahuje např. do oblastí severovýchodočeských nářečí, jihozápadočeských nářečí)
- její působnost na Moravě je diskutabilní (proniká zřejmě do oblastí západní Moravy a do velkých měst)

Obecná čeština v textech různých stylových oblastí (sfér)

- Primární užití obecné češtiny je v mluvené každodenní komunikaci, v komunikaci spontánní, v soukromé korespondenci apod.; neměla by se objevovat v mluvené komunikaci odborné, řečnické, v „oficiálních“ projevech, v komunikaci pracovníků institucí, v mediální komunikaci.

Obecná čeština v textech různých stylových oblastí (sfér)

- V **umělecké literatuře** má obecná čeština místo od 19. století v mluvě postav jako prostředek stylizace přímé řeči do podoby skutečných promluv. V literatuře 20. století proniká i do řeči vypravěčské (vypravěče v Ich-formě).
- Kritizováno bývá **užívání obecné češtiny bez ohledu na region, do něhož je děj uměleckého díla zasazen** (objevuje se i v dílech, jejichž děj se odehrává v oblastech, v nichž se obecná čeština spíše neužívá) a podobně užívání **obecné češtiny v překladech** jako prostředek překladu cizojazyčných nářečních textů.

Hlavní jazykové rysy obecné češtiny

Hláskové rysy

- protetické „v“ před „o“: *vokno, voblíknout, vodsunout...*) – pouze ve slovech domácích
- -ej místo í (v grafické podobě většinou realizovaného jako „ý“) ve spisovné češtině: *vejška, prej, bejt, nalejt* (spis. *nalít*, tj. -ej je místo „í“)

Tyto znaky jsou typické pro obecnou češtinu a středočeskou oblast, mimo ně pronikají zřejmě zřídka.

Hlavní jazykové rysy obecné češtiny

Hláskové rysy

Spíše do hovorové a někdy do spisovné neutrální češtiny přecházejí varianty slov s „í“ místo „é“, které byly dříve považovány za „obecněčeské“: **oblíknout** (spis. obléknout), **zhlídnout** / **zhlédnout**, **slívat** / **slévat**...

Hlavní jazykové rysy obecné češtiny

Tvaroslovné (morfologické) rysy

Podstatná jména:

7. pád mn. č. (plurálu) – do tvarů všech vzorů proniká duálová koncovka **-ma** (v duálu je spisovná – viz *nohama*, *rukama*, *očima*), u jiných než duálových tvarů nespisovná: *pod stromama* (spis. *pod stromy*), *s děvčatama* (spis. *s děvčaty*), *s učitelama* (spis. *s učiteli*); z obecné češtiny se tento znak šíří do běžné mluvy vůbec, ale pravděpodobně ne do všech nářečních oblastí

Hlavní jazykové rysy obecné češtiny

Tvaroslovné (morfologické) rysy

Podstatná jména:

7. pád mn. č. (plurálu) – do tvarů všech vzorů proniká duálová koncovka **-ma** (v duálu je spisovná – viz *nohama, rukama, očima*), u jiných než duálových tvarů nespisovná: *pod stromama* (spis. *pod stromy*), *s děvčatama* (spis. *s děvčaty*), *s učitelama* (spis. *s učiteli*); z obecné češtiny se tento znak šíří do běžné mluvy vůbec, ale pravděpodobně ne do všech nářečních oblastí

Hlavní jazykové rysy obecné češtiny

Tvaroslovné (morfologické) rysy

Přídavná jména:

1. a 4. pád mn. č. (plurálu) – v obecné češtině je tendence unifikovat = sjednotit tvary všech rodů příd. jmen patřících ke vzoru „mladý“:

mladý chlapci (spis. *mladí chlapci*)

mladý ženy, holky (spis. *mladé ženy, holky*)

mladý děvčata (spis. *mladá děvčata*)

Tento jev má tendenci pronikat do běžné mluvy vůbec, nemusí být tedy omezen na obecnou češtinu.

Hlavní jazykové rysy obecné češtiny

Tvaroslovné (morfologické) rysy

Přídavná jména:

7. pád mn. č. (plurálu) – do tvarů všech typů přídavných jmen proniká duálová koncovka **-ma** (v duálu je spisovná – viz *dlouhýma nohama, rukama, modrýma očima*): s **krátkýma** vlasama (spis. *s krátkými vlasy*), s **jarníma** květinama (spis. *s jarními květinami*), z obecné češtiny se tento znak šíří do běžné mluvy podobně jako koncovka *-ma* v 7. pádě mn. č. u substantiv

Hlavní jazykové rysy obecné češtiny

Tvaroslovné (morfologické) rysy

Přídavná jména:

jednotné číslo příd. jmen vzoru „mladý“

- Do 2., 3. a 6. pádu mužského a středního rodu proniká – na základě hláskového rysu – ý místo é:

bez mladýho chlapce, bez mladýho děvčete (spis. *bez mladého chlapce, bez mladého děvčete*)

k mladýmu chlapcovi, k mladýmu děvčeti (spis. *k mladému chlapci/chlapcovi, k mladému děvčeti*)

Hlavní jazykové rysy obecné češtiny

Tvaroslovné (morfologické) rysy

Přídavná jména:

jednotné číslo příd. jmen vzoru „mladý“

Do 2., 3. a 6. pádu ženského rodu proniká – na základě hláskového rysu – ý místo é:

bez mladý ženy (spis. *bez mladé ženy*)

k mladý ženě (spis. *k mladé ženě*)

o mladý ženě (spis. *o mladé ženě*)

Tento jev má tendenci pronikat do běžné mluvy vůbec, nemusí být tedy omezen na obecnou češtinu.

Hlavní jazykové rysy obecné češtiny

Tvaroslovné (morfologické) rysy

Přídavná jména

Objevují se hlasy žádající kodifikaci některých jevů,
např. unifikovaných koncovek (**mladýho chlapce**
apod.)

Hlavní jazykové rysy obecné češtiny

Tvaroslovné (morfologické) rysy

Zájmena

Ve skloňování mají podobné rysy s přídavnými jmény:

Bez **tý** mladý...

S **těma** mladýma

U **který** z vás to bylo?

Hlavní jazykové rysy obecné češtiny

Tvaroslovné (morfologické) rysy

Zájmena

Ve skloňování mají podobné rysy s přídavnými jmény:

Bez **tý** mladý...

S **těma** mladýma

U **který** z vás to bylo?

Tento jev má tendenci pronikat do běžné mluvy vůbec, nemusí být tedy omezen na obecnou češtinu.

Hlavní jazykové rysy obecné češtiny

Tvaroslovné (morfologické) rysy

Číslovky s adjektivním skloňováním

Ve skloňování mají podobné rysy s přídavnými jmény:

V **druhý** třídě

Bez **druhého** v pořadí

Tento jev má tendenci pronikat do běžné mluvy vůbec, nemusí být tedy omezen na obecnou češtinu.

Hlavní jazykové rysy obecné češtiny

Tvaroslovné (morfologické) rysy

Slovesa

3. osoba pl. přítomného času, slovesa 3. třídy

- *kupujou, kryjou* (spis. *kupují, kryjí*)

Je tendence, aby tento jev pronikal do češtiny
hovorové a odtud do spisovné neutrální

Hlavní jazykové rysy obecné češtiny

Tvaroslovné (morfologické) rysy

Slovesa

3. osoba pl. minulého času – shoda s podmětem
středního rodu:

Děvčata přinesly koláče. (spis. *Kořata mňoukala.*)

Kořata mňoukaly. (spis. *Kořata mňoukala.*)

**Není zcela jasné, jaké je tendence, aby tento jev pronikal
do češtiny hovorové a odtud do spisovné neutrální.
Objevují se hlasy žádající kodifikaci tohoto jevu.**

Hlavní jazykové rysy obecné češtiny

Tvaroslovné (morfologické) rysy

Slovesa

3. osoba pl. přítomného času, slovesa 4. třídy, 5. třídy

I u sloves typu „prosí“ a „trpí“ se prosazují tzv. „dlouhé tvary“

oni prosejí, oni trpějí (spis. *oni prosí, oni trpí*) a odtud → *oni prosej, oni trpěj*, též *oni sázej, oni dělaj* (spis. *oni sázejí, oni dělají*)

Hlavní jazykové rysy obecné češtiny

Tvaroslovné (morfologické) rysy

Slovesa

Příčestí minulé

- Užívání tvarů bez „l“ u sloves 1. třídy vzoru „nese“, „peče“, 2. třídy vzoru „tiskne“

on (to) přines, přived, upek, natisk... (spis. on to přinesl, přivedl, upekl, natiskl)

NEBO

Hlavní jazykové rysy obecné češtiny

Tvaroslovné (morfologické) rysy

Slovesa

Minulý čas 1. osoba jedn. i mn. čísla

Neužívání pomocného slovesa být

Já tam nebyl (spis. *Já jsem tam nebyl*)

My přišli později (spis. *My přišli později*)

Tyto poslední 3 jevy jsou typické právě pro obecnou češtinu a střední Čechy, popř. pro další území „Čech v užším slova smyslu“ (tj. mimo Moravu).

Hlavní jazykové rysy obecné češtiny

Tvaroslovné (morfologické) rysy

Slovesa

Podmiňovací způsob (kondicionál)

1. osoba pl. – **bysme** (spis. *bychom*)

1. osoba sg. – **bysem** (spis. *bych*)

Ozývají se hlasy požadující kodifikaci především tvaru **bysme**.

(Pozn. chybné jsou i hyperkorektní tvary *My by jsme, vy by jste, já by jsem, ty by jsi...*)

BĚŽNĚ MLUVENÝ JAZYK

- soubor spisovných i nespisovných prostředků užívaných při mluvené komunikaci, obsahující prostředky z více útvarů národního jazyka (Chloupek 1986, s. 11).

MĚSTSKÁ MLUVA

Útvar národního jazyka tvořený prostředky typickými pro běžnou komunikaci obyvatel na území určitého (často většího) města. Popsána byla např. brněnská mluva, mluva Brandýsa nad Labem, mluva v Hradci Králové...). Nese většinou rysy typické pro vyjadřování v příslušném regionu, projevuje se však v ní i větší migrace obyvatel – více se mění než např. mluva na vesnicích, v nichž se ve větší míře uchovává dialekt.